

SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA
141 89 Huddinge

SÅDAN HUND SÅDAN MATTE

- En etnologisk studie om förmänskligandet av djur



Uppsats för fortsättningskurs
Etnologi
Vårterminen 2006
Maria Lindqvist, Sherin Wahab och Evalena Henriksson
Handledare: Susanne Waldén

Omslagsbild: Retuscherad bild av hund.

Källa: http://www.berro.com/joke/great_dog_for_a_nice_home.htm

Copyright

Denna uppsats är författarnas egendom och får ej begagnas för publicering utan författarnas eller dessas rättinnehavares tillstånd.

Abstract

Vi studerar människans kärlek till djur i allmänhet och till hundar i synnerhet. En kärlek som tar sig många uttryck men som är kopplad till ett förmänskligande av hunden. Människan avlar och uppfostrar för att få den typ av hund hon vill ha. Det handlar om att ta kontroll över naturen och omforma den för att passa in i människans moderna samhälle. Djurens betydelse för människan är förändrat, från att ha varit objekt är djuren idag subjekt. Utifrån ett poststrukturalistiskt perspektiv är den rådande diskursen kring djur under förändring.

Nyckelord

Förmänskligande, kontroll, uppfostran, kärlek.

Innehåll

INLEDNING	1
Syfte	2
Problemställningar och operationaliserade frågor	2
Teori	2
Termer och begrepp	3
MATERIAL OCH KÄLLKRITIK	3
Intervjuer	4
Observationer	5
Övrigt mediematerial	5
NATUR PÅ MÄNNISKANS VILLKOR	7
DJUREN BLIR FAMILJEMEDLEM	10
Djuren flyttar in	10
Ta makten över hunden	11
Att fostra en hund	12
MARKNADSKRAFTER	14
SÅDAN MATTE SÅDAN HUND	15
Djuret som anomali	17
SLUTDISKUSSION	19
NOTER	20
KÄLLOR OCH LITTERATUR	21
Tryckta källor och litteratur	21
Otryckta källor och litteratur	21

Inledning

Tänk att ha en nära vän som alltid finns där för dig, en trogen följeslagare som aldrig viker från din sida. En vän som litar på dig och som älskar med en osjälvisk och ovillkorlig kärlek. En som accepterar dig precis som den du är. En vänskap som bygger på dina villkor och premisser. Finns en sådan vän? Ja, menar Berit som har funnit en sådan vän i Lizzie.

Hon förstår allting...och jag kan prata med henne... hon betyder jättemycket för mig. Så vi kan ha långa konversationer där hon svarar mig hela tiden. Hon är min bästa kompis. (Berit 59)

Berit beskriver Lizzie som varm och god, pålitlig, personlig och världens snällaste. Hennes beskrivning av vänskapen och kärleken vännerna emellan kan göra vem som helst avundsjuk. Är det inte en sådan vän vi önskar oss, vill själva vara för andra och bli beskrivna som? Möter du denna vän på gatan, får du däremot sänka blicken, eftersom vännen är en stor, svart och hårig blandrastik. För enligt Berit själv är det just hunden som förstår henne allra bäst.

Idag har djuren i många sammanhang fått en förändrad betydelse hos människan, där hundar i synnerhet ofta får anta skepnaden av ett barn eller en livspartner. Från att vi har betraktat djuren mer som nyttodjur, välkomnar vi dem in i våra hem idag som en ny familjemedlem, som uppfostras och anpassas efter våra levnadsförhållanden. En process som förmänskligar djuret. Det är just i detta förmänskligande som ägarens kärlek till djuret ligger som fundament. Denna kärlek rymmer, som vi ska få se, både ett slags omhändertagande och ett maktförhållande. Omhändertagande i den mening att människan tar hand om och vårdar sitt djur samt maktförhållande då människan är överordnad och djuret inte kan föra sin egen talan. Vid sidan om detta kommer sedan andra krafter i fokus, såsom kommersialism och djurrättsrörelser. Vad säger det om vårt samhälle idag?

Syfte

Vår avsikt i denna uppsats är att undersöka vad djuren, i synnerhet hunden, betyder för människan. I vårt postmoderna samhälle har intresset för hundar nästintill exploderat. Det finns speciella tidningar, tv-program och hundkurser. Människor kan arbeta som hundpsykologer, på hunddags samt vara försäljare av hundkläder och smycken. Kärleken till sitt djur kan ta sig många uttryck. Vi vill se hur diskursen om husdjur har förändrats utifrån ett poststrukturalistiskt perspektiv.

Problemställningar och operationaliserade frågor

I vårt högteknologiska och snabba samhälle passar djur inte riktigt in. Ändå är det många som skaffar sig hund, i april 2006 gjordes 2 776 nyregistreringar av hundar hos Jordbruksverket ⁽¹⁾. En fråga vi sökt svaret på är just varför man skaffat sig en hund? Vad är det man söker och vad är det man vill tillfredsställa genom att äga en hund?

Vad krävs av hunden och dess hundägare för att passa in i vårt samhälle? Bor man i lägenhet går det inte att bara släppa ut hunden och låta den rusa iväg. Det kan vara farligt för både hunden och människor runt omkring, inte minst med tanke på trafiken. Hur uppfostras hundar?

Hur visar människan kärleken till sin hund? Handlar det om att ge den tid och bra mat? Handlar det om att klä upp den i fina kläder? Hur ser förmänskligandet ut? Vad berättar det om vårt samhälle, den kultur vi lever i idag?

Teori

Vi har valt att utgå från poststrukturalismen som teori. Till skillnad från strukturalismen som beskriver de strukturerade tankemönster som finns i samhället, går poststrukturalismen ett steg längre och söker även förklara handlandet och upprätthållandet av dessa strukturer. Strukturerna består av så kallade binära oppositioner, d v s motsatspar vilka vi inordnar världen i. Poststrukturalismen menar således att de normer som samhället utgörs av och vilka vi handlar utifrån, blir föränderliga när vi som subjekt materialiserar dem. Materialiserandet består av att vi ständigt upprepar och gestaltar sådana tillämpningar och förståelser som diskurserna möjliggör. Genom att ha en poststrukturalistisk utgångspunkt vill vi belysa hur de diskurser som förklarar världen återskapas i människans handlande.

Termer och begrepp

Kärlek

Enligt Bonniers lexikon betyder kärlek "förälskelse; passion; erotik; tillgivenhet, vänskap; hängivenhet, starkt intresse". När vi använder begreppet menar vi den kärlek som präglas av tillgivenhet, ömhet, omhändertagande och vänskap som ägaren ger sin hund.

Denaturalisering/ Förmänskligande

Detta begrepp existerar inte i svenskan, men återfinns i engelskan och förklaras i Wikipedias Internet ordbok som "The act or process of denaturalization of changing or destroying the quality (nature) of a thing". Översatt till svenska; en process som förändrar eller förstör de naturliga egenskaperna hos ett ting. När vi använder ordet fokuserar vi dock inte på tingens så kallade denaturalisering, utan på människans förmänskligande av djuren, d v s handlandet som avskalar de naturliga egenskaperna hos ett djur och tillför de av människan konstruerade. Förmänskligandet innebär att människan förstärker vissa karaktärsdrag hos sin hund samtidigt som naturliga egenskaper tonas ned.

Anomali

Begreppet anomali betyder avvikelse från det normala, att någonting utgör en abnormitet. Vi menar här de tolkningsvärden människan gör och de mystiska egenskaper som läggs på djuren. Genom att överföra vissa egenskaper på djur och göra dem till anomalier, söker vi förklara det oförklarliga och skapa en mening av det som är ogreppbart.

Material och källkritik

Under en månads tid har vi samlat in det material som blivit underlag för detta arbete. Huvudmaterialet består av sju inspelade intervjuer, varav samtliga informanter är djurägare och en arbetar professionellt som hundpsykolog. Utöver dessa har tre observationer utförts. Den första observationen genomfördes på en rastgård på Söder i Stockholm, en annan på Lilla Stockholm - en årlig hundutställning på Stockholmsmässan i Älvsjö och den tredje bestod av en demonstration i Stockholm arrangerad av Djurens Rätt.

Förutom denna materialinsamling har vi spelat in tv-program med djurinslag och samlat reportage från dags-, vecko- och månadstidningar samt artiklar från Internet.

Eftersom vi har helt olika förståelser för kärleken till sällskapsdjur har diskussioner kring reflexivitet varit löpande under uppsatsskrivningen. Endast det faktum att vi alla tre är bosatta i storstaden har lämnat sina avtryck och har gjort att vi haft en viss utgångspunkt inför bearbetningen av materialet.

Debatter, opinion och åsiktsmoden är ständigt aktuellt i vårt samhälle idag, vilket även har färgat vårt tänkande kring arbetet. Hur påverkar rapportering om gorillaungen Enzo, debatten om slaktdjur och transporter eller kändisars hundar som accessoarer oss? Vi är även influerade av den hundtrend som vuxit fram på senare år, vilket lämnat avtryck i vår analys. Med denna medvetenhet har vi försökt att så klarsynt som möjligt studera hur kärleken yttras till djur i allmänhet och hunden i synnerhet, i dagens samhälle.

Intervjuer

Vi har intervjuat sju personer som vi är bekanta med sedan tidigare. Samtliga intervjuer är inspelade på band och tre av dessa har vi transkriberat. De transkriberade intervjuerna har återgett det muntliga talet i möjligaste mån.

Valet av informanter har styrts av att samtliga är djurägare, härutöver har vi valt att intervju en person som arbetar professionellt med hundar. Intervjun med en professionell ter sig särskilt intressant, då endast förekomsten av ett yrke som "hundpsykolog" specialiserat på djurens mentala hälsa, speglar dagens postmoderna samhälles syn på djur.

I våra intervjusituationer har vi på olika sätt fått se på oss själva med nya glasögon. (Ehn och Klein, 1994:31). Trots att vi känner flertalet av informanterna sedan tidigare, har vi fått uppleva hur varje intervjusituation blivit ett nytt slags möte. Ett möte och en dialog som bygger på ett socialt givande och tagande och som skärper gränsen mellan de olika identiteterna. Detta har visat sig exempelvis i de situationer då informanter haft kunskap om intervjuarens förståelse, vilket resulterade i att de lade sig till med en "du vet hur det är"-ton som var personlig och beskrev själva hundägandet på ett mer privat sätt. Intervjuaren utan förståelse fick dock snarare en lektion i hur det faktiskt är att vara hundägare, en praktisk, pedagogisk och faktasprängd information om uppfostran och vård. I dessa situationer fick vi således anta rollen som både elever och "medhundägare".

Observationer

Vi har utfört tre skilda observationer som var och en visar på olika slags kärleksuttryck som människan har till djur (Lundgren 2000:13). Observationerna visar helt skilda förhållanden till djur, från hundutställning på ena sidan till demonstration för djurens rätt på andra sidan. Men vi har medvetet sökt efter evenemang där vi trott oss kunna se konkreta bevis på kärlek till djur.

Vi började med att närvara på en den internationella hundutställningen ”Lilla Stockholm” på Stockholmsmässan i Älvsjö. Observationen från hundutställningen visar hur kärleken tar sig uttryck i att tämja och förmänskliga djuret, det sker genom tävlingar och utställningar, men också genom försäljning av tillbehör som exempelvis hundkläder. Demonstrationen arrangerad av Djurens rätt i Stockholm visar ytterligare ett kärleksuttryck för djur. Deltagarna i demonstrationen använde sig av slagord och gatuteater, en manifestation med starka inslag av performans. Deras budskap var att befria djur som föds upp i fångenskap i syfte att bli pälskläder. Tydligheten i demonstrationens och gatuteaterns budskap var knivskarp och kan med ett av arrangörernas uttalande sammanfattas med att ”den man älskar äter/fångar/klär sig man inte med”. Dessa två observationer kan ses som två ytterligheter där den ena observerar hur djuret förmänskligas, blir allt mindre naturlig och den andra observationen som visar hur djuren ska befrias, inte finnas till i mänsklig tjänst utan enkom för sin egen skull. Någonstans mittemellan dessa två exceptionella uttryck för kärlek, finns en mer allmän vardaglig kärlek, som vi observerat på en rastgård i Fatbursparken på Södermalm i Stockholm.

Övrigt mediematerial

Djur kan sägas vara ett angeläget ämne, det finns dagligen mängder med rapporter i media kring djurlivet. Det material vi valt att ta upp här är intervjuer och observationer, även om vi kort nämner artiklar från dagstidningar. För att besvara vår frågeställning har vi funnit intervjuerna och observationerna som mest kvalitetssäkra, eftersom det är individberättelser som ger en djupare förståelse om kärlek som ägare har till sitt djur. I detta material har vi lagt vår grund men i bakgrunden finns alla de artiklar, notiser och tv-program vi sett om djur (här måste också bekanta nämnas, det finns inte en person som inte har en djurupplevelse att berätta). En uppsjö av material, både i omfång och i antalet mediekkanaler, har givit oss en förståelse för hur viktigt djurlivet är i människans värld. Vi beslutade oss för att använda, det omfattande och av skiftande kvalitet, artiklarna, notiserna och tv-programmen sparsamt. Sparsamt i den bemärkelsen att vi knappt hänvisar till detta material här och ändå samtidigt

tar för givet att ni som tidningsläsare och tv-tittare också uppmärksammat den stora mediebevakningen. Mängden av artiklar, notiser och tv-program bekräftar det stora och genuina intresse från allmänhetens sida för djur.

Natur på människans villkor

I och med industrialiseringens framfart under 1900-talets början, förändrades människans levnadssätt. Från att ha arbetat och levt i naturen, gick nu en flyttström in till städerna, då det var här jobben fanns. Detta medförde också ett nytt tänkande kring tid, från att vi haft en cirkulär tidsuppfattning till övergick vi nu till en linjär. Tiden delades upp i arbetstid respektive fritid.

I dagens moderna och urbaniserade samhälle är det närmaste många människor kommer naturen en asfalterad gångväg i grönområden, en anpassad och tillrättalagd parkanläggning. Skog och vildmark är något som man ser på tv:s naturprogram. I våra hem finns tv och andra tekniska apparater som underhåller och/eller underlättar våra sysslor. Med denna teknik har vårt samhälle också blivit alltmer komplext och att se och förstå helheterna mer invecklat. Barnen lämnas på dagis, gamla tas om hand genom äldrevården, maten köps i halvfabrikat och kläder köps färdigsydda och bara att hänga på sig. Vi lever efter en linjär tid och i den almanackan bokas affärsmöten, föräldramöten, tvättstugan och sophämtning in. Vi träffar varandra, ibland ansikte mot ansikte, men kanske mest via telefon, mail, sms och chattar (ofta för att underhålla kontakten när tiden inte finns för att träffas ”på riktigt”). Mitt i denna stress finns det ändå många som väljer att skaffa sig en hund utifrån skilda behov. Det kan handla om allt ifrån ensamhet till tröst eller varför inte till att vilja få en förändring in sin vardag. Tiden som alla förstår att man måste lägga på en hund ses inte som ett måste, utan sker utifrån ägarens premisser. Alltså ägaren ger hunden sin uppmärksamhet när det passa honom/henne bäst. Hundens underordnad blir tydlig, ägaren har kontrollen och makten.

Minst en halvtimme om dagen ska hon leka, får hon leka. Antingen när hon vill eller om jag vill. Oftast så är det ju jag som bestämmer när vi ska leka. Men när hon kommer med en leksak och vill leka så får hon det. (Berit 59)

Lekstunden för Berit och Lizzie kan ses som en stunds avkoppling. Det är på Berits villkor det sker, när det passar henne att leka. Har hon inte tid får hunden lov att vänta eller kanske till och med stå över.

Förändringar i samhället sker i allt snabbare takt och det gäller att hänga med oavsett om dessa handlar om hemmets inredningstrender, din kompetensutveckling eller organisationsförändringar på företaget. I den moderna människans sönderhackade, snabbt

föränderliga och tidspressade vardag, kan naturen vara det som upplevs stå för det stabila, kontinuiteten och tryggheten.

Det ligger en slags säkerhet i att naturen är som den är och att vi, människor, har små möjligheter att påverka den, vi blir på sätt och vis befriade från ansvar. På olika sätt försöker vi ha kontakt med det som vi upplever som naturligt, det kan handla om svamp- eller bärplockning, skidsemestrar eller hajkutflykter. Efter en stressig arbetsvecka söker sig många familjer ut till landet eller sommarstugan invid sjön. De söker en lugnare och enklare tillvaro som kontrasterar stadslivet.

Det kan också handla om att bry sig om djurlivet. Många engagerar sig i hur djur lever och mår. Det är viktigt för oss att veta hur fiskarna mår i våra vatten eller att våra husdjur har ett gott liv. Talet om djurens känslor- och själsliv beskrivs som om de vore människor, det gäller både vilda och tama djur. Hur mycket djuren betyder för oss visar sig på olika sätt. Genom de observationer vi utfört blir det tydligt att djur har fått en egen plattform i samhället, där människan blivit den röst som för deras talan. Poststrukturalismens ansikte blir återigen synligt, då de strukturer vi skapat också genomsyrar och reproduceras i vårt handlande. Den 7:e maj i år, arrangerade och genomförde Djurens Rätt ⁽²⁾ en demonstration i Stockholm. Budskapet var att inget djur ska behöva födas upp för att bli klädesplagg åt människan. Förutom plakat och slagord som "Öppna buren – släpp ut djuren" visades en gatuteater. Så här beskrivs gatuteaterns handling i en av våra fältdagböcker:

En person iklädd en vit pälsliknande kreation skuttar omkring på det utbredda lakanet som utgör själva scenen för framträdandet. Plötsligt dyker två personer upp vid dennes sida och håller fast djuret, till allas bestörtning. De två figurerna identifieras snart som pälsfarmare som med hårda tag använder grymma metoder på pälsdjuret. Folkmassan som iakttar blir vittne till hur det vita djuret blir först nedsövd under krampsmärtor, för att sedan bli avskalad på päls. Några suckar, andra ruskar på huvudet och vissa ser helt oberörda ut. Vid detta lag har vi alla förstått att det handlar om minkfarmarnas grymma metoder på minkarna. Här får djuret en personlighet, en betydelse som vi människor berövar den på ett minst sagt omoraliskt sätt. (Observation maj 2006)

I och med detta rollspel blir djuren, i detta fall minkarna, till människans offer. Vi behandlar dem inte såsom vi borde, utan utnyttjar dem för egen vinning och profit och som framgång av teaterspelet, även för sådan sak som en päls.

Hela arrangemanget skapar en gemenskap för demonstranterna, där deltagarna är en del av ett pågående skådespel. Demonstranterna upphör vara individer och blir en enad skara människor med ett och samma syfte (Klein 1995:98). Även om demonstranterna inte var särskilt många till antalet var det många söndagsflanörer som stannade till och tittade på

teatern. Arrangörerna passade på att dela ut informationsblad som uppmanade oss att rösta på miljöpartiet, socialdemokraterna eller vänsterpartiet (partier som lovat att förbjuda denna slags uppfödning). Dessutom fanns en maning att inte äta kött, det hette den man älskar äter man inte. Organisationen Djurens Rätt anser att djur inte ska leva i fångenskap efter människans villkor, man kan förmoda att det även gäller de djur som finns på zoo.

Djur som lever i fångenskap på zoo beskrivs i media med egenskaper som snäll, tålmodig, hetsig eller ivrig och oftast har de ett egennamn. När björnarna på Skansen får ungar eller om det föds en gorilla på Kolmården⁽³⁾ blir tidningsrubrikerna⁽⁴⁾ stora. I födseln av ett nytt litet djurliv lägger vi in förståelsen som födseln av en människa. En liten varelse har kommit till vår värld och vi vill ge de allra bästa förutsättningarna, både omvårdnad och kärlek. Uppstår ”naturliga” problem som att honan inte kan ge di, som vi läst om gorillaungen Enzo på Kolmården denna vår, intensifieras mediebevakningen. Vi får följa det likt ett drama, där olika lösningar diskuteras med inlevelse. Kan vara mammans, gorillahonans, unga ålder som är orsaken till problemet, och hur påverkas lille Enzo om han istället tvingas ta nappflaska och därmed inte får den närkontakt som sker vid diandet? Byttes ordet diande till ammande stämmer beskrivningen lika väl in på en nybliven mamma.

Det är inte bara i media som djurlivet rapporteras, det är även ett vanligt samtalsämne. Vi följer årstiderna när vi berättar för varandra om årets första koltrast eller att rådjuren ätit upp tulpanknopparna. Genom vårt intresse för och bevakning av djuren, kommer vi närmare den natur som vi distanserat oss ifrån. Naturen symboliserar en trygghet i vårt snabbt föränderliga samhälle. Den får stå för kontinuitet och helhet.

Djuren blir familjemedlem

Djuren flyttar in

De flesta av oss har någon sorts relation till djur, det kan handla om allt ifrån att vara intresserad av ridsport, fågelskådning till hunduppfödning. I alla tider har vissa djur stått närmare människan än andra. En hierarki som Emmanuel Le Roy Ladurie beskriver i sin samhällsskildring av en fransk by på 1300-talet, är lika aktuell idag. Han menar att djurriket kan delas in i tre stora grupperingar, där den första gruppen bestående av hushållsdjur såsom hund och katt, står närmast människan. Härefter följer de djur som föder oss, till exempel nötkreatur. Även denna grupp lever i människans närhet, men får stanna utanför den innersta sfären. Den sista gruppen utgörs av vilda djur, såsom älg, varg och uggla, djur vi sällan kommer tillräckligt nära och inte heller kan kontrollera. Sällskapsdjur som hundar och katter är populära, då de är formbara och passar in i människans liv.

När djuret fått sin plats i våra hem börjar denaturaliseringen, d v s förmänskligandet. Man kan konstatera att detta sker på två olika sätt. Det första sättet kan sammanfattas i orden ”den du umgås med blir du lik”. Genom att djuren har börjat röra sig i människans kretsar, anpassas dessa till vår omgivning. Man kan här tala om att djuren blir tama, då de förstår att människan, med några smärre undantag, inte utgör något allvarligt hot mot dem. För att belysa detta ytterligare kan människan som växer upp ensam bland djuren i naturen tjäna som exempel. Media har tidigare uppmärksammat ett fåtal fall, där människor vuxit upp ute i det ’vilda’, vilket sedan manifesterades genom att personerna utvecklade ett kroppsspråk och tungotal som liknade djurens sätt att kommunicera. Människan blir vild. Djuren blir tama. Genom att vi tar in hunden i huset går den från att vara ett objekt till att bli ett subjekt.

Idag har man möjligheten att skraddarsy sin hund, då man redan vid aveln kan bestämma vilket utseende samt vilka karaktärsdrag som hunden ska ha. Vill du ha en familjhund som älskar barn, bör den avlas fram på en lugn hundras, till exempel en Golden Retriever. Om personen däremot avser använda hunden för jakt, bör den inte vara avlad från en kungspudel.

Hundpsykologen Anna nämner i sin intervju hur vissa hundraser är att föredra då man till exempel är beroende av en blindhund:

...sedan använder de ju vissa hundar mer, till exempel blindhundar ser man ju ofta labradorer eller schäfrar eller så... jag kan tänka mig att de är så att en

liten hund, en liten Lapsapso till exempel, kanske inte är så bra till blindhundar till exempel, utan det måste ju va en hund som har uthållighet och klarar av att leva mer... Labradorer är ju ofta väldigt lugna hundar och när de har vuxit upp, de kan vara vilda i början, men de lär sig att känna av sin matte och husse. Så att jo, jag svarar nog ja på din fråga, att vissa hundar lämpar sig bättre än andra. (Anna 48)

Således kan det sägas att det finns olika hundar som är lämpliga för olika människor, olika hem. Därför är aveln en viktig aspekt av hundens framtida beteende och således framtida funktion i människans liv. Redan här har människan utövat sin kontroll då man redan från start väljer att forma sin framtida hund såsom man själv önskar, men även såsom samhället i sig efterfrågar. Vi menar att vi kontrollerar naturen då vi kombinerar vissa hundraser för att få ett önskat resultat. Människan sätter sig själv som överordnad naturen, och tillvägagångssättet är genom en reproducering av kulturen.

Härutöver är uppfostran viktig, där exempelvis hunden får lära sig vad som är rätt och fel, vad som belönas och vad som bestraffas. De naturliga egenskaperna som finns i hunden från början, antingen förstärks eller försvagas. Ju mer denaturaliserad en hund är, ju mer uppfostrad är den. Om en hund biter i skor, skäller eller drar i kopplet tyder detta på en dålig uppfostran, man har misslyckats som ägare helt enkelt.

Paralleller kan även dras till barnuppfostran. Benämningarna Husse och Matte som har sina ursprung i "Husmoder" och "Husfader" håller på att bytas ut mot "Mamma" och "Pappa". Hundar har tidigare haft namn i stil med Karo eller Fido har nu personliga namn som Mimmi och Lizzie. Hunden får mat på bestämda tider och vi avsätter tid för att leka med den. Det finns även människor som går steget längre och klär sina hundar, ställer upp på modevisningar, hundshower och utställningar.

Ta makten över hunden

Att äga ett husdjur handlar om ett maktförhållande. Självaste ordet "ägaren", tyder på ett maktförhållande i sig, där det är den egentliga människan som besitter makten över en sak, ett objekt. I och med att det är människan som fostrar hunden och således formar djuret till att få det att likna det man vill, till att få djuret att förmänskligas kan det sägas att vi sätter oss över djuren på detta vis för att således få kontrollen.

En av informanterna Berit berättar om en just sådan händelse, där det krävdes en bestraffning för något som enligt informanten var ett oacceptabelt beteende av hunden:

... det var en gång då hon fick ett ben, köttben, så skulle jag ta det utav henne, då var hon liten och då morrade hon åt mig. Och så tänkte jag, så får hon bara inte göra. Så då tog jag det igen och då bet hon mig i tummen och då tog jag henne i nackskinnen och så slängde jag henne mot ytterdörren, sen har hon vägrat äta ben. (Berit 59)

Här kan man tydligt se människans maktutövande. Denna tar sig i form på det viset att djuret inte får uppträda som ett djur, att hunden via människans påverkan inte förväntas uppträda som ett djur, utan som en förmänskligad varelse, där hundens naturliga och djuriska beteende måste förminskas i största mån. Då hunden uppträder på ett djuriskt beteende, så leder detta till att människan tappar sin kontroll över denna vilket är ett viktigt redskap i ägandeskapet av ett djur. I vårt samhälle är just förmänskligandet och kontrollen över djuret en viktig förutsättning för uppfostrandet av hunden, och detta kan endast ske via en maktutövning från människans sida.

Att fostra en hund

Många hundägare ser sin hund som mer än ett djur. Det är deras bästa och älskade vän. För att hunden ska kunna ses på det sättet är ofta deras naturliga egenskaper förminskade. En hund som är glad och trevlig beskrivs med förmänskligande, subjektiva ordalag. En hund som däremot är aggressiv och bits är helt enkelt en han- eller honhund. Det är ett djur som beskrivs på ett objektiva sätt.

Vad är det då som krävs för att hunden ska bli ett subjekt, en i familjen?

Den behöver uppfostran. Det finns en rad olika läror och tekniker för att uppfostra en hund. Enligt hundpsykologen gäller det att få hunden att förstå hur den ska bete sig genom att vara vänlig och belöna vid rätt tillfällen. Hon menar att hårdhänta uppfostringsmetoder ger rädda och kuvade hundar, något som är negativt.

I sitt arbete träffar hon många hundägare som behöver hjälp med att uppfostra sin hund. Bland de vanligaste problemen förekommer till exempel att hunden inte kommer när man ropar samt att hunden rycker och sliter i kopplet. Hundägarna beskriver ofta sina hundar som de allra bästa, vänligaste men att dom kanske har "lite" problem med just koppelsliting. Orsaken till denna slags olydnad är uppfostran. Den är oftast inkonsekvent och dessutom alltför mjuk, hundägaren är helt enkelt för vek mot sin hund. Arbetet hos hundpsykologen börjar därför med en slags uppfostran av hundägaren själv och först därefter kan lydnadsövningar med hunden göras. De vi har intervjuat anser också att den bästa uppfostran

bör vara vänlig men bestämd. De håller med om sådant som står i uppfostringsböckerna, men verkar själva inte alltid vara så no ga, när det väl kommer till kritan.

...hur sträng man är i sin uppfostran handlar ju också om vilken slags ras man har. Jag var mycket hårdare mot min förra hund, han var en pitbullterrier än vad jag är med Freddy som är en blandras. (Helena 56)

Flera gånger under våra intervjuer har informanterna, precis som Helena ovan uttrycker det, att man bör göra si eller så och att man har försökt, men kanske inte alltid orkat vara konsekvent. Karl berättar om hur han försöker uppfostra Mimmi till att göra sina behov i en låda. Han har gjort ett antal försök men aldrig riktigt mäktat med att vara konsekvent över en län gre tid. Något som resulterat i att det kan bli en och annan pöl på golven. Nu är Mimmi i en ålder då hunden bör vara rumsren. När Karl berättar om sina uppfostringsförsök blir han urskuldande och säger själv att han borde varit hårdare och mer principfast med just det här. Men i nästa anda menar han att det är inte så farligt ändå och att det går snabbt att torka upp.

Att uppfostra en hundvalp liknas med att uppfostra ett barn. Liknelser som sovtider, mattider och potträning är vanligt. Här finns också möjligheter att göra jämförelser mellan hundvalpens ålder och barnets ålder.

...en ganska intressant grej om valp och barn, är vilka åldrar man kan jämföra med. En valp som var ungefär 13 dagar kan man jämföra med ungefär ett barn som är ett till två år. Och en valp som är ungefär 8 veckor, det är ungefär tre års ålder och när vi får valpen vid 12 veckor då är den ungefär på barnets nivå 5 till 7 år. En valp som är 4 och en halv månad är ungefär 11 år och en som är mellan 5 och 9 månader, då är man liksom i slyngel ålder 13 år ungefär. (Anna 48)

Varför är det viktigt att uppfostra hunden? Helt enkelt för att det inte skulle gå att ha en ouppfostrad hund i vårt samhälle idag. Det går inte att ha en hund som skäller hela tiden, rycker i kopplet, hoppar upp på människor han möter eller verkar aggressiv. En sådan hund skulle anses som oren om man använder Mary Douglas teori (Frykman och Löfgren 1979:140). Teorin om smuts hjälper oss att kategorisera och ordna omvärlden. Tydliga exempel är att jord på en vardagsrumsmatta är smuts, hör inte dit, men samma jord på marken utomhus är naturligt, en såskastrull i köket hör till det normala men samma kastrull i sovrummet innebär något annat, där blir den smutsig.

Ju mer uppfostrad en hund är ju renare är den. Det innebär att för att hunden ska bli godtagen och fungera i vårt moderna samhälle krävs ett förmänskligande. Hundarna som

lever i vårt moderna samhälle förväntas sköta sig enligt vissa normer, det finns en ordning för hur hundar får bete sig och vilka beteende som anses bra. Lever hunden inte upp till det stämplas den som en dålig hund. Samma ordning gäller för hundägaren. En dåligt uppfostrad hund har en misslyckad hundägare. En hundägare som, numer, kan ta hjälp av en hundpsykolog för att rätta till problemet och därmed återställa kaos till ordning.

Marknadskrafter

Idag kan vi köpa nästan vad som helst. Med betal- eller kreditkort handlar vi mat, kläder och skor. Vi köper bilar, möbler och bostäder. För pengar kan vi skaffa oss ett nytt utseende, inte bara hos frisören utan även hos plastikkirurgen. Konsumtionen är avgörande för de ekonomiska marknaderna där efterfrågan, som många gånger är skapad av konstruerade behov, och tillgång är grunden för vårt kommersiella samhälle. Ekonomiska marknader har också vuxit fram som har målgruppen djurägare. Ett tydligt exempel på det är foderproducenternas reklam, i tv och tidningar, som riktar sig mot hund- och kattägare. Deras olika reklamfilmer och annonser har likadana budskap som många livsmedelsproducenter. Budskapen går ut på att vi ska må bättre, orka mer, få bättre näringsintag och inte öka ett gram i vikt. En reklamfilm i tv som visar hur slank och vital en hund blir genom att äta vitaminberikat torrfoder, följs av en reklam som visar en man som efter två veckors frukostflingsätande fått en smidigare kropp och mer ork. För att reklamfilmens budskap ska nå fram till målgruppen krävs att katten eller hunden ges mänskliga egenskaper. Det är också uppenbart i försäkringsbolagens ⁽⁵⁾ annonseringar. Deras argument baseras på att köpa trygghet för sitt djur som är värnlöst, hjälplöst och ger ekonomiska fördelar. Samma argument återfinns för att sälja försäkringar för barn. Försäkringar att köpa för husdjur har funnits sedan förra sekelskiftet och det är en affär som går bra, Agria⁽⁶⁾ som är ledande har över 150 anställda i Sverige och har mer än fördubblat sin omsättning de senaste tio åren.

Ett annat exempel med kommersialismen som förtecken är att den mässa vi besökte på Stockholmsmässan den 16 april 2006. En mässa som anordnades av Stockholms Kennelklubb ⁽⁷⁾ och vars främsta syfte var de olika hundtävlingarna, priser utdelades till "Årets hund" och "Bästa hundras". Dessutom fanns ett stort antal försäljningsständer där hundägarna kunde handla saker som hundhalsband, försäkringar, hundkojor, tavlor, specialgodis, matskålar och kläder. Många av mässbesökarna stannade och handlade i stånden. Hittar de inte något som faller dem i smaken där kan de alltid söka på Internet. Där finns mängder av sajter som

erbjuder produkter skapade för hunden. En av informanterna har precis lanserat sin egen sajt⁽⁸⁾ för att där sälja hundkläder.

Jag tyckte inte det fanns något snyggt, det var för mycket bling-bling och sånt. Så det var då jag kom på att sälja själv. På Internet, sånt som jag själv gillar, lite mer basic så där. Lite bling-bling också. (Karl 32)

Just när intervjun sker med Karl har hans hund Mimmi på sig en neon grön väst med texten ”Green Planet” på ryggen. Kläder och accessoarer till hundar är ett nytt fenomen. Bara för några år sedan var sådant svårsålt⁽⁹⁾. I takt med att hunden blivit alltmer förmänskligad och ses som en familjemedlem, är hundägarna beredda att handla till hunden på ett liknande sätt som man handlar saker till barnen. Dessutom påverkas trenden med hundmode av att kändisar börjat klä och visa upp sina hundar. Karl, som både säljer och klär sin hund, bär upp och reproducerar denna kultur.

Förutom produkter för hunden finns också en rad olika aktiviteter och ritualer att delta i. En hundägare kan träna sin hund hos psykologer och går till kurator med den. När hunden går bort finns begravningsritualer och kyrkogård att tillgå. Produktutbudet för hundägare och dess hundar är stort. Det är en expansiv ekonomisk marknad (Åkesson 2005:2). Behovet av speciellt utformad matskål eller kläder finns inte hos hunden. Det finns hos hundägaren.

...regnskydd och värmeskydd, där tycker jag man måste hjälpa sina hundar men annars så tycker jag att det är lite för mycket, där med förmänskligandet, det här att hundarna ska gå och se ut som små barbiedockor för det är ju hundar. Ett läckert halsband och liksom ha något själv att titta på är ok men hunden skiter ju i vad det är för någonting (Anna 48)

En hundägare som köper något fint till sin hund, vare sig det är ett halsband, matskål eller klädesplagg, gör det egentligen för sin egen skull. Det är hundägaren som tycker det är fint. Precis som vår egen klädstil är en del av vår identitet skapas hundens identitet genom kläder och smycken. Hunden får en personlighet. Man kan tolka det som att hundägaren överför sin fåfänga på sitt djur.

Sådan matte, sådan hund

Det är ju Dan som har lagt i det, mer eller mindre i Selma, tycker jag. Det är han som har haft henne och uppfostrat henne mer från början, mycket mer än vad jag har gjort.

Så att den här kaxigheten som hon har, jag vet inte, jag tror att han tittar på utseendet. Men om man ska se på Selmas insida, på hennes karaktär och personlighet så kan jag säga att dom är lite lika varandra. (skratt) Det är dom till karaktären, till sättet, som dom har. Så jag kan ju säga kanske ibland att Selma speglar Dan eller Dan speglar Selma. (Johanna, 27)

Det är inte bara hundens identitet som formas, hundägaren skapar också sin identitet som hundägare, vilket visas i citatet ovan. Under samtalets gång har det framgått att, när Dan är ute och rastar Selma vill han inte bli identifierad med en kortbent tax, det känns lite fånigt. Det var också ett av skälen till att han ville köpa ytterligare en hund, av en större och lite farligare hundras. Hundens utseende blir viktigt eftersom den säger något om dess ägare. Speciellt påtagligt är det nu, när modetrender för hundar fått fäste och i vissa kretsar ses som något självklart. En hund med ett glittrande halsband och märkeskläder signalerar ägarens smak, tycke och känsla för trender och kvalitet. Det visar att ägaren har tillräckligt god ekonomi och gott om tid för att köpa dessa saker till sin hund. När hundägaren visar upp sin hund i en sådan utstyrelse åskådliggörs framförallt ägarens egen identitet.

Vid observationen av rastgården på Södermalm i Stockholm, såg vi och hörde en kvinna som rastade sina två hundar. Runt rastgården går ett staket och på utsidan av staketet kom en mamma med ett barn gående. Barnet rusade genast fram till staketet för att titta på hundarna, mamman kom strax efter. Hundägaren, kvinnan, gick fram till staketet och började genast tala med barnet först och sedan med mamman. Hon berättade om sina hundar, deras namn och ålder sedan sa hon att de var glada och barnkära. Hon talade till barnet men vände sig också till mamman i det avseende att barnet var så pass ungt att det antagligen inte förstod innebörden av begreppet "barnkär". Kvinnans beskrivning av sina hundar kan lika gärna vara en beskrivning av henne själv. Hundägaren bestämmer från början, redan från aveln, vilka slags egenskaper som deras blivande hund helst ska ha. När valpen sedan flyttar hem till sin nya familj blir den uppfostrad. Genom uppfostran tonas de mindre önskvärda egenskaperna ned medan andra mer åtråvärda kvaliteter hos valpen framhävs. Ofta beskrivs de åtråvärda kvaliteterna med mänskliga termer, som till exempel barnkär. En egenskap som hundägaren värderar högt eftersom den uppfostrar sin hund till att tycka om barn. Det speglar också att värderingen inte bara gäller hunden. Egenskaper som människan tycker är goda och åtråvärda försöker vi tillägna oss själva om vi inte redan har dem. Utifrån ett sådant resonemang skulle man kunna säga att när hundägare beskriver sin hund berättar denne också något om sin egen identitet. Om hunden beskrivs som busig och lekfull berättar det att ägaren har viss spontanitet, humor och barnasinne, en hund som beskrivs renlig kan signalera en ordentlig

kanske pedant ägare och när en hund beskrivs som lugn och snäll så kan ägaren tolkas som harmonisk.

Djuret som anomali

Alla våra informanter har bedyrat om hur mycket deras djur förstår dem. Det kan handla om allt ifrån vissa händelser till så vardagliga saker såsom skiftningarna mellan glädje och sorg. Hundarna "känner på sig" hur matte mår, vad som ska ske eller till och med i och med att människan söker förklara djurs beteenden, dras det i vissa fall till absurdum, där exempelvis hundar till och med kan känna av andemakters närvaro. Mycket av detta har förekommit sedan urminnes tider, där andra varelser än människan fått vara förklaringen till varför vissa saker sker eller inte sker. Ett igenkännbart fenomen är exempelvis katten som länge har varit och som än i dag är förknippat med övernaturliga händelser och olyckor. Alla har vi väl hört talesättet, att om en svart katt går över vägen ska man spotta tre gånger över vänster axel, detta för att inte drabbas av olycka. Häxeri är ett fenomen som också alltid förknippats med katter. Varför just katten har blivit föremål för det övernaturliga, ligger i de karaktärsdrag vi tillskriver djuret. Katten ses som en solitär varelse, som upplevs vara både skygg, mystisk och egensinnig, till skillnad från hunden som beskrivs med ord som lojal, trofast och pålitlig. De enda gånger dessa övernaturliga beteenden är accepterade är i de fall då ett djur på ett nästintill mirakulöst sätt räddat sin matte/husse. I tidningarna berättas om hundar som räddat helat familjen från att brinna inne i en villabrand, eller när hunden väckt någon när dennes liv varit i fara.

Hunden anses även kunna upptäcka sjukdomar hos sin husse eller matte. Ett exempel är belgiska vallhundar som tränas till att med hjälp av sitt skarpa luktsinne kunna spåra hud- och lungcancer hos människor. En annan förmåga hunden har är att varna diabetiker när deras blodsocker faller.

...en kompis som har en hund, som varje gång som blodsockret faller på hennes kille, då biter hon honom. Då vet hon att nu är det dags att ta någonting att dricka. De kunde inte förstå, varför den här hunden bet rätt som det var, så fick hon bara en sådan här attack och så bara bet hon och sen kom hon på, att ja javisst, det är när blodsockret faller, då behöver han ha någonting. (Anna, 48)

Här framträder ett slags maktutövande, där människan bestämmer de förväntningar som ska finnas på hundens beteende. Det är alltså okej att hunden ger uttryck på sitt "naturliga" sätt, så länge vi ser det som en nödvändighet. I vanliga fall blir hunden bestraffad om den biter sin ägare, då ägaren blir påmind om de naturliga egenskaperna som finns i hunden från början.

Slutdiskussion

Det råder en slags diskrepans i dag mellan begreppen natur och kultur. Som förhoppningsvis framgått i detta arbete, pågår en ständig kamp mellan den konstruerade respektive den naturliga verkligheten. I takt med att samhället materialiseras alltmer, finns en längtan tillbaka till naturen, till det ursprungliga som ska ge oss en känsla av autensitet.

Media ger alltmer utrymme till hundar, numera finns även program som lär oss hur vi ska uppfostra vårt djur på bästa sätt. Denna uppfostran är en nödvändighet för att hunden ska kunna passa in i vårt moderna samhälle. Det är under denna uppfostringsprocess som ett förmänskligande av hundens sker, ett förmänskligande som kopplas ihop med människans kärlek till djuret. Ju mer förmänskligad en hund är, ju lättare verkar människor ha att älska den.

Förekomsten av etologi, dvs läran om djur, säger en hel del om människans fascination och intresse för djur. Etnologin och etologin ligger i nära förbindelse, då båda söker förklara beteenden och handlingar utifrån människa respektive djur. Den forskning som bedrivs handlar inte bara om det själva fysiska vårdandet av djur, utan också lika mycket om djurens känsloliv och beteenden. Genom en större kunskap om hur djur fungerar, kan vi lära oss att bättre ta kontroll över dem.

I dagarna då detta skrivs pågår domstolsförhandlingar i den amerikanska delstaten Oregon, där ett par lämnat en stämningsansökan till den man vars lastbil körde över deras hund och vållade dennes död. Denna stämning heter "civila skador på grund av förlorat sällskap". Det som är intressant i detta makabra fall är om djur ska sluta räknas som en människas egendom och istället som ses en individ. Försvarets huvudargument är att ett husdjur har ett större värde för sin ägare än exempelvis en bil. Husdjuret övergår alltså från att vara ett objekt till att bli ett subjekt. Etta lagförslag kan ses som ett sätt att förändra en samhällelig norm som varit gällande under århundraden.

Ur ett poststrukturalistiskt perspektiv ser vi hur människans förmänskligande av djuren förändrat deras värde och betydelse. Då fler människor upprätthåller och reproducerar denna syn på djur, skapas en ny diskurs. Denna diskurs är i sig dynamisk och här blir den öppna frågan; finns det någon gräns för förmäskligandet av djur?

Noter

1. <http://www.sjv.se/amnesomraden/djurvet/eterinar/hastpasshundregister/hundregister.4.7502f61001ea08a0c7fff49707.html>
2. http://www.djurensratt.se/portal/page?_pageid=33,1&_dad=portal&_schema=PORTAL
3. www.kolmarden.com
4. <http://expressen.se/index.jsp?d=10&a=568178>
5. www.if.se, www.agria.se, www.trygghansa.se, www.skandia.se
6. www.agria.se
7. www.stokk.skk.se/
8. www.dogstajl.com
9. Svenska Dagbladet, Insidan 2006-02-20 "Djuren har blivit våra barn" av Ingvar Svanberg

Källor och litteratur

Tryckta källor och litteratur

Bjereld, Ulf, Demker, Marie & Hinnfors, Jonas, 2002. *Varför vetenskap? Om vikten av problem och teori i forskningsprocessen*. Lund. Studentlitteratur.

Ehn, Billy & Klein, Barbro, 1994. *Från erfarenhet till text. Om kulturvetenskaplig reflexivitet*. Stockholm: Carlssons.

Ehn, Billy & Löfgren, Orvar 2001. *Kulturanalyser*. Malmö: Gleerups förlag.

Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar & Frykman 1979. *Den kultiverade människan*. Malmö: Gleerups förlag.

Johansson, Birgitta 2005. *Djuren - i människan klor*. Redaktör Birgitta Johansson, förlag Formas. 2005.

Le Roy Ladurie, Emmanuel, 1980 . *Montaillou. En fransk by 1294–1324*. Stockholm: Atlantis.

Lundgren, Anna Sofia 2000. *Tre år i G*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion AB

Åkesson, Lynn, 19XX . *Hur dör djur?* Artikel ur häftet Kulturella Perspektiv.

Otryckta källor och litteratur

Intervjuer

1. Namn: Anna

Ålder: 48 år

Yrke: Hundpsykolog

Född/Uppväxt: Stockholm

Bor: Stockholm

Djur: Hund

Intervjudatum: 20060423

Intervjuns längd: 45 minuter

Intervjun utförd av Maria Lindqvist

2. Namn: Berit

Ålder: 59 år

Yrke: pensionär

Född/Uppväxt: Sundsvall

Bor: Stockholm

Djur: Hund

Intervjudatum: 20060421

Intervjuns längd: 40 minuter

Intervjun utförd av Sherin Wahab

3. Namn: Helena

Ålder: 56

Yrke: kontorist

Född/Uppväxt: Stockholm

Bor: Stockholm

Djur: Hund

Intervjudatum: 20060411

Intervju längd: 130 minuter

Intervjun utförd av Maria Lindqvist

4. Namn: Johanna

Ålder: 27 år

Yrke: hemmafru

Född/Uppväxt: Stockholm

Bor: Stockholm

Djur: Hund

Intervjudatum: 20060422

Intervjuns längd: 35 minuter

Intervjun utförd av Evalena Henriksson

5. Namn: Karl

Ålder :32

Yrke: Yogainstruktör

Född/Uppvuxen: Stockholm

Bor: Stockholm

Djur: hund

Intervjudatum: 20060504

Intervju längd: 55 minuter

Intervjun utförd av Maria Lindqvist

Intervjuerna förvaras hos författarna.

Observationer:

20060416 , kl: 15:00- 17:30 , Hundmässan ”lilla Stockholm”, Stockholmsmässan Älvsjö

20060418, kl: 16:00- 17:15, Rastgård, Södermalm

20060507, kl: 13:00- 15:00, demonstration , Sergelstorg

Samtliga observationer är utförda av författarna.

Observationer förvaras hos författarna .

Elektroniska dokument och hemsidor

Svenska Kennelklubben (senast uppdaterad ej angivet) [Elektronisk]

Tillgänglig: <http://www.skk.se> [läst: 2006-05]

Djurens Rätt (senast uppdaterad 2006-01-01) [Elektronisk]

Tillgänglig: <http://www.djurensratt.org/> [läst: 2006-05]

Dogstajl (senast uppdaterad ej angivet) [Elektronisk]

Tillgänglig: www.dogstajl.com [läst: 2006-05]

Hundliv (senast uppdaterad 2006-05-25) [Elektronisk]

Tillgänglig: <http://www.hundliv.org> [läst: 2006-05]